

Foto: Anda van Riet

BRUGGEN BOUWEN

Van Zwigtman tot Hermans

Leerlingen kunnen tot lezen worden aangezet door ze boeken te laten lezen die aansluiten bij hun leefwereld, leesniveau en interesses. Youngadultliteratuur biedt die mogelijkheden. Steeds meer docenten zien de voordelen in van deze vorm van literatuur en staan youngadultrromans toe op de leeslijst. Anderen menen dat inzet van youngadultrromans ten koste gaat van het aantal gecanoniseerde werken dat leerlingen gelezen móéten hebben. Linda Ackermans laat een werkvorm zien waarbij youngadultrromans en klassiekers samenkomen.

LINDA ACKERMANS

Youngadultliteratuur (YAL) is *hip and happening*. Overal duikt de term op. Ook in het onderwijs kunnen we er niet meer omheen. Uit recent onderzoek van onder meer Sikkema (2013) en Oberon (2016) blijkt dat de aandacht voor YAL in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs toeneemt. Tegelijkertijd laten diezelfde onderzoeken zien dat er onder een deel van de docenten nog het nodige voorbehoud bestaat. Is deze vorm van literatuur niet 'te min' voor leerlingen die lezen voor een examenonderdeel? En gaat inzet van YAL niet ten koste van het behandelen van de klassiekers? In dit artikel stel ik – na het geven van enige achtergrondinformatie – een werkvorm voor waarbij leerlingen in aanraking komen met een gecanoniseerd werk via een youngadultroman die dichterbij hun leefwereld staat. Leesplezier en ontwikkeling van de literaire competentie worden op die manier gecombineerd.

Youngadultliteratuur

Allereerst: wat verstaan we precies onder youngadultliteratuur? Er zijn diverse definities in omloop in het literaire veld. In dit artikel beschouw ik YAL als een categorie boeken die omwille van diverse tekstenmerken of gebruikersafspraken geschikt bevonden wordt voor jongeren tussen de grofweg vijftien en tweeëntwintig jaar.¹ YAL is daarbij geen genre – een bepaald type literaire teksten dat zich enkel op grond van formele of inhoudelijke kenmerken onderscheidt van andere typen literaire teksten (zie Van Bork, Struik, Verkruijse & Vis, 2012) – omdat deze vorm van literatuur alle genres omvat.

Vaak worden aan youngadultrromans de volgende kenmerken toegedicht: de hoofdpersonen maken een ontwikkeling naar volwassenheid door en beschrijven hun worstelingen rond de zoektocht naar een eigen identiteit, zingeving en volwassenheid. De thematiek is daarmee van belang voor adolescenten. Verder ligt het vertelperspectief veelal bij de adolescente protagonist

Meer ideeën voor boekparen, ook tussen youngadultromans en (nog) niet-gecanoniseerde volwassenenromans, met erachter de aard van hun overeenkomst:

Getekend van Evelien de Vlieger en Katja Holvoet en *Kouduur* van Manon Uphoff (thema).

De dagen van de bluegrassliefde van Edward van de Vendel en *Kartonnen dozen* van Tom Lanoye (thema).

Joe en ik van Mireille Geus en *Boven is het stil* van Gerbrand Bakker (thema en setting).

Onder mijn huid van Marloes Slegers en *Maar buiten is het feest* van Arthur Japin (thema en perspectief).

Een Mann van Rindert Kromhout en *Jij zegt het* van Connie Palmen (thema).

Latino King van Bibi Dumon Tak en *Maan en zon* van Stefan Brijs (thema).

In transit van Margaretha van Andel en *Ivanov* van Hanna Bervoets (thema).

Allemaal willen we de hemel van Els Beerten en *Marcel* van Erwin Mortier (thema).

Kom niet dichterbij van Erna Sassen en *Eline Vere* van Louis Couperus (thema en stijl).

Mombakkes van Do van Ranst en *Tirza* van Arnon Grunberg (thema).

Kate Howard: Bloedlijn van Joyce Pool en *Publieke Werken* van Thomas Rosenboom (genre).

– zijn emoties staan immers centraal – en is het taalgebruik authentiek en herkenbaar voor jongeren.

Deze kenmerken kunnen ervoor zorgen dat jongeren sneller gegrepen worden door een verhaal. De inhoud en de wijze waarop die vorm krijgt, sluit aan bij hun leven en wat zij daarbinnen als zinvol ervaren. Dat betekent niet dat YAL blijft bij het bekende, geen nieuwe werelden kan openen en stilistisch gezien weinig uitdaging biedt (denk bijvoorbeeld aan *Allemaal willen we de hemel* van Els Beerten); wel dat de literatuur jongeren aanspreekt, raakt en dientengevolge betekenis krijgt. De kenmerken die YAL bezit, bieden anders gezegd mogelijkheden om jongeren de rijkdom van de literatuur te laten ervaren zonder ze van de literatuur te vervreemden, zoals nog weleens het geval wil zijn als leerlingen een boek moeten lezen waarvoor ze nog niet klaar zijn (Cope, 1997). Diverse onderzoekers, critici en docenten menen dan ook dat het inzetten van YAL jongeren kan helpen de stap te maken naar volwassenenliteratuur die verder van ze afstaat (onder anderen De With, 2005; Maliepaard, 2010; Stichting Lezen, 2012).

Boekparen

Op welke manier kan in de lessen Nederlands, mvt of literatuur concreet vorm worden gegeven aan de gedachte dat inzet van youngadultliteratuur leerlingen kan helpen de stap te maken naar volwassenenliteratuur? Het idee voor onderstaande werkvorm is gebaseerd op het boek *From Hinton to Hamlet* (Herz & Gallo, 2005), waarin thematische boekparen worden voorgesteld tussen youngadultromans en klassieke werken in de Amerikaanse literatuur. In hun eigen onderwijspraktijk merkten de auteurs dat leerlingen met meer voldoening lezen en tegelijkertijd kritisch en betekenisvol over literatuur spraken met gedegegn kennis van het literaire begrippenapparaat toen zij hen toestonden YAL te lezen – de literatuur die leerlingen

uit zichzelf graag lezen. Bovendien bleek de stap naar geanoniseerde werken daarna niet meer zo groot: ‘once they became empowered readers, the required curriculum was not so daunting’ (Herz & Gallo, 2005, p. 2).

Uitgangspunt in deze werkvorm is dat leerlingen eerst het plezier in lezen ervaren met een boek dat dichterbij ze staat, waarna aan de hand van die succeservaring verder gebouwd kan worden naar de literaire werken die leerlingen niet gauw uit zichzelf zouden lezen, maar waarvan docenten vinden dat leerlingen ze gelezen moeten hebben. De werkvorm zoals hier gepresenteerd is bedoeld voor leerlingen in de bovenbouw van havo en vwo, die lezen voor hun lijst en rekening moeten houden met strengere eisen aan de te lezen boeken. Hoewel de werkvorm ook zeer goed bruikbaar is in de lessen moderne vreemde talen, zijn de voorbeelden in dit artikel gericht op het vak Nederlands.

Leerlingen lezen eerst een youngadultroman, gevolgd door een geanoniseerd werk dat aansluit op de gelezen roman. Zo wordt een boekpaar gevormd. Op grond van zaken als thema, setting, stijl, perspectief of receptiegeschiedenis is aansluiting tussen twee boeken mogelijk. Het vormen van een boekpaar op basis van thematische overeenkomsten is daarbij het meest voor de hand liggend en het eenvoudigst realiseerbaar. Bij zaken als stijl en perspectief kan het interessant zijn juist voor tegenpolen te kiezen, om leerlingen de verschillen te laten ervaren. De youngadultroman *Kom niet dichterbij* van Erna Sassen en de klassieker *Eline Vere* van Louis Couperus vertonen bijvoorbeeld thematisch gezien raakvlakken (hoofdpersonen zoeken naar zingeving in het leven; zijn erg beïnvloedbaar en nerveus; doen zaken omdat ze van hen worden verwacht), maar lopen qua stijl enorm uiteen.

Aangezien youngadultliteratuur – net als volwassenenliteratuur – een breed scala aan genres en zoge-

naamde literaire niveaus kent, is deze werkvorm geschikt voor elke jaarlaag in de bovenbouw. Het is ook mogelijk om de werkvorm uit te spreiden over meerdere jaren. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld in de vierde klas een youngadultroman lezen en in de vijfde klas een daarop aansluitend geanoniseerd werk. Door leerlingen hun ervaringen na het lezen van de eerste roman kort te laten verwerken in bijvoorbeeld een mindmap (zie Koek, 2010), kunnen ze enkele weken of maanden later op die mindmap terugvallen bij het maken van verwerkingsopdrachten die gericht zijn op het vergelijken van en reflecteren op beide romans. In wat volgt stel ik een viertal boekparen met aanzetten voor verwerkingsopdrachten in de vorm van vragen voor.

Elke dag een druppel gif & De aanslag

Elke dag een druppel gif van Wilma Geldof gaat over Maarten, die opgroeit in een NSB-gezin en ‘fout’ was in de oorlog. Na de oorlog moet hij in het reine komen met zijn daden en idealen van destijds. In hoeverre is hij zelf verantwoordelijk voor zijn fascistische opvattingen en in hoeverre is hij ‘slechts’ een kind van zijn ouders?

In *De aanslag* van Harry Mulisch, dat steevast genoemd wordt in lijsten met klassiekers,² gaat het eveneens over de schuldvraag. Anton blijft zijn hele leven op zoek naar antwoord op de vraag wie hij de schuld kan geven van wat hem in de Tweede Wereldoorlog is overkomen.

Wat zou er gebeuren als Anton en Maarten elkaar zouden ontmoeten? Hoe zou een gesprek tussen hen verlopen? Zou Anton Maarten een kopje kleiner maken of zouden ze beiden concluderen dat ze weinig invloed hebben op gebeurtenissen in een leven? Wiens leven is tragischer, en waarom? Met wie leeft de lezer meer mee en wat heeft de auteur gedaan om dat voor elkaar te krijgen? En, algemener van aard: is het wenselijk om zo in het verleden te blijven hangen als Anton en Maarten doen, of is de toekomst belangrijker? Menen leerlingen – nadat ze deze boeken hebben gelezen – dat vergeving mogelijk is als het gaat om de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog?

Schijnbewegingen & Kaas

Adrian Mayfield is de hoofdfiguur in *Schijnbewegingen*, het eerste en in 2006 met de Gouden Uil en Gouden Zoen bekroonde deel van de lijvige *De Groene Bloem*-trilogie van Floortje Zwigman. Deze trilogie speelt zich af in het Victoriaanse Londen en in de kunstenaarskringen rond Oscar Wilde. Adrian droomt als zestienjarige jongen van een groots leven, maar ervaart dat tussen droom en daad wetten in de weg staan, en praktische bezwaren:

Een youngadultroman is een volwaardige roman op zichzelf – net zoals een volwassenenroman dat is. Ze samen behandelen versterkt de interpretatie van beide boeken en verrijkt de leeservaring

zijn ontluikende homoseksualiteit wordt streng veroordeeld en wie voor een dubbeltje geboren is, wordt nooit een kwartje.

De link naar Frans Laarmans’ dromen en daden in *Kaas* van Willem Elsschot is gauw gelegd. Ook Laarmans waagt een poging hogerop te komen. Hoewel een thematische vergelijking voor de hand ligt – hoe gaan Adrian en Laarmans om met teleurstellingen?, zijn ze naïef te noemen?, wie heeft te maken met ernstiger praktische bezwaren: Laarmans of Adrian? – is dit boekpaar ook zeer geschikt om in te zoomen op de stijl van de auteurs.

Elsschot is een schrijver van de nieuwe zakelijkheid; hij schrijft sober, nuchter en zonder veel omhaal in korte zinnen. De bloemrijke stijl van Zwigman bevat veel details en levendige beschrijvingen en dialogen. Hoe ervaren leerlingen beide stijlen? Welke stijl spreekt hen meer aan en waardoor komt dat? Zou Adrians verhaal ook verteld kunnen worden in Elsschots schrijfstijl? Wat zouden de gevolgen van die aanpassing zijn?

Eus & De avonden

Eus van Özcan Akyol en *De avonden* van Gerard Reve zijn twee debuutromans die veel stof deden opwaaien in literair Nederland. Eus is niet als youngadultroman op de markt gebracht, maar valt wel als zodanig te karakteriseren. Het is het levensverhaal van Eus, die opgroeit in een armoedig Turks gezin, op het criminele pad geraakt en door zijn detentie de liefde voor literatuur leert kennen.

Net als *De avonden* kent het verhaal een sterk autobiografisch karakter en rauw, vulgair taalgebruik. Het zijn romans die zowel bewondering als weerstand oproepen, met name door de manier van schrijven en de knal waarmee de boeken de Nederlandse letterkunde inkwamen.

Dit boekpaar is geschikt om leerlingen zich te laten verdiepen in de receptiegeschiedenis van beide werken. Waarom riepen deze boeken weerstand op? Hoe presenteerden de auteurs zich? Hoe reageerden critici? Reve en Akyol worden beiden als ‘anders’ en ‘vernieuwend’ bestempeld; waarin verschillen zij van hun tijdgenoten? Kunnen lezers van nu zich nog voorstellen dat het taal-

gebruik in *De avonden* weerstand opriep? *De avonden* staat in de top 3 van klassieke Nederlandse literaire werken (zie *De Nederlandse klassieken anno 2002* op <www.dbnl.nl>); menen leerlingen dat *Eus* over tientallen jaren ook een klassieke status toegedicht kan worden?

Door leerlingen zich eerst te laten buigen over de thematische overeenkomsten – in hoeverre word je gevormd door het milieu waarin je opgroeit?, hoe proberen beide hoofdfiguren zich aan hun milieu te onttrekken?, hoe verschillend zijn de milieus waarin Frits en *Eus* opgroeien? – prikkel je leerlingen tot het lezen van de klassieker *De avonden* en het verder onderzoeken van dit boekpaar.

Hou van mij & Beatrijs

Een boekpaar is ook mogelijk tussen een youngadultroman en een middeleeuws werk. Het dertiende-eeuwse *Beatrijs*, dat vertelt over de non die uit het klooster treedt om samen te zijn met haar geliefde, verlaten wordt en als prostituee moet werken om in haar levensonderhoud te kunnen voorzien, vertoont thematische raakvlakken met *Hou van mij* van Corien Botman en Yasmine van Leur, een boek uit de *Slash*-reeks.

Hoofdpersoon Monisha in *Hou van mij* voelt zich verwaarloosd door haar moeder, loopt weg van huis en komt terecht in een opvanghuis van Jeugdzorg. Ze zoekt liefde in seksuele relaties met vele jongens. Een van die jongens is Lewis, die veel voor Monisha betekent, maar wiens vriendin een kind verwacht. Monisha leert dat liefde van familie, vrienden of geliefden niet vanzelfsprekend is en dat ze allereerst van zichzelf moet houden.

Beatrijs leert in haar zondige jaren dat trouw zijn aan haar geloof de belangrijkste pilaar in het leven is. Hoe komen beide hoofdpersonages tot inzicht? Hoe helpt hun levensloop Beatrijs en Monisha de sterke vrouwen te worden die zij zijn? Vinden de leerlingen hen wel sterke vrouwen? Als Beatrijs een moderne, jonge vrouw was, zouden zij en Monisha dan steun vinden bij elkaar?

Geloof speelt in *Beatrijs* een belangrijke rol, in *Hou van mij* totaal niet. Stel, *Hou van mij* zou een middeleeuwse vertelling zijn, welke aanpassingen zouden de auteurs moeten doen? Leerlingen zouden een aangepaste samenvatting van *Hou van mij* kunnen schrijven in de vorm van een middeleeuws mirakel.

Conclusie

Een youngadultroman is een volwaardige roman op zichzelf – net zoals een gecanoniseerd werk of een volwassenroman dat is. Ze samen behandelen versterkt de interpretatie van beide boeken en verrijkt de leeservaring.

De voorgestelde werkvorm biedt bovendien houvast om leerlingen te laten reflecteren en vergelijken en draagt zo bij aan de ontwikkeling van de persoonlijke leesmaak. Het bouwen van bruggen is een manier om leerlingen in aanraking te laten komen met het beste wat de literatuur te bieden heeft via romans waar jongeren sneller door gegrepen zijn of waar ze in eerste instantie meer (h)erkenning in vinden. De werkvorm kan op die manier de stap van jeugdliteratuur naar gecanoniseerde literatuur voor volwassenen mogelijk vergemakkelijken en komt tegemoet aan twee belangrijke wensen binnen het literatuuronderwijs die nogal eens lijken te botsen: het vergroten van leesplezier en het kennis laten maken met klassiekers. ■

Linda Ackermans is docente Nederlands en promoveert aan de Radboud Universiteit Nijmegen op een institutioneel onderzoek naar youngadultliteratuur, waarvoor zij een Promotiebeurs voor Leraren van NWO ontving. Op freelancebasis schrijft zij artikelen en recensies over jeugd- en jongerenliteratuur voor diverse media.

NOTEN

1. Voor deze omschrijving – die het beste kan worden opgevat als een werkbare definitie die het mogelijk maakt onderzoek te doen en zeker niet als een strikte grensafbakening – baseer ik me onder meer op definities in overzichtswerken als *Jeugdliteratuur in perspectief* (Ghesquière, 2009) en *De encyclopedie van de jeugdliteratuur* (Van Coillie, Linders, Niewold & Staal, 2004), evenals op de beschrijvingen van spelers in het literaire veld als NBD Biblion, Stichting Lezen en Stichting CPNB. Leesbevorderingscampagnes als de Literatour richten zich bijvoorbeeld duidelijk op een lezerspubliek van 15+.
2. Zie onder andere *De Nederlandse klassieken anno 2002* op <www.dbnl.nl>, de *Dynamische canon van de Nederlandstalige literatuur vanuit Vlaams perspectief* op <www.literairecanon.be> en de uitslag van de verkiezing van het belangrijkste boek tijdens het Jaar van het Boek in 2016.

LITERATUUR

- Bork, G.J. van, Struik, H., Verkruijse, P.J., & Vis, G.J. (Red.). (2002). *Letterkundig lexicon voor de neerlandistiek*. Den Haag: DBNL.
- Coillie, J. van, Linders, J., Niewold, S., & Staal, J. (2004). *Encyclopedie van de jeugdliteratuur*. Baarn: De Fontein.
- Cope, J. (1997). Beyond 'voices of readers': Students on school's effects on reading. *The English Journal*, 86(3), 18–23.
- With, J. de. (2005). *Overgangsliteratuur voor bovenbouwers? Een onderzoek naar het functioneren van de literaire adolescentenroman*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Ghesquière, R. (2009). *Jeugdliteratuur in perspectief*. Leuven: Acco.
- Herz, S.K., & Gallo, D.R. (2005). *From Hinton to Hamlet: Building bridges between young adult literature and the classics* (2e ed.). Westport, CT: Greenwood Press.
- Koek, M. (2010). De literaire mindmap als alternatief voor het leesdossier. In S. Vanhooren & A. Mottart (Red.), *Vierentwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands* (p. 60–64). Gent: Academia Press.
- Maliapaard, B. (2010, 6 maart). Geef pubers een aparte kast. *Trouw*.
- Oberon. (2016). *Lees- en literatuuronderwijs in havo/vwo*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Sikkema, M. (2013). De opmars van adolescentenliteratuur: Onderzoek naar adolescentenliteratuur in het literatuuronderwijs Nederlands. *Levende Talen Magazine*, 14(1), 37–47.
- Stichting Lezen. (2012). *Samen werken aan een sterke leescultuur*. Amsterdam: Stichting Lezen.

nieuws

Academische opleidingsscholen bevorderen onderzoekende houding leraren

Academische opleidingsscholen hebben veel impact op de professionalisering van leraren en op de schoolontwikkeling. Bovendien verstevigen academische opleidingsscholen de samenwerkingsrelatie tussen scholen en lerarenopleidingen.

Anders dan andere opleidingsscholen combineren academische opleidingsscholen het opleiden van toekomstige leraren met het doen van praktijkonderzoek in de school. Doel van dit onderzoek is vooral schoolontwikkeling en de professionele ontwikkeling van leraren en studenten.

Het onderzoek dat op de scholen wordt gedaan, leidt vaak daadwerkelijk tot verandering van leraargedrag én heeft invloed op de ontwikkeling van de school. Dat is vooral ook te danken aan de grote betrokkenheid van leraren en schoolleiding. Dit blijkt uit een studie naar de waarde van de academische opleidingsschool, uitgevoerd door Avans Hogeschool, Fontys en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Het lukt volgens de coördinatoren van academische opleidingsscholen om de onderzoekende houding van leraren te bevorderen. Ze kijken kritischer naar zichzelf en de schoolcultuur en proberen meer gezamenlijk verbeteringen door te voeren. Door onderzoeksliteratuur te bestuderen en relevante data te verzamelen worden ook beleidsbeslissingen beter onderbouwd. Het kost wel veel tijd om dit te bereiken. Academische opleidingsscholen die langer bezig zijn, zeggen meer effect te zien.

Twee knelpunten worden door de academische opleidingsscholen genoemd: de waan van alledag, die het lastig maakt tijd en keuzes te maken. En samenwerken met meerdere partners met hun verschillende belangen is niet eenvoudig. NRO

Kunstmatige intelligentie neemt menselijke vooroordelen over

Wanneer computers taal leren uit alledaagse teksten van het internet, dan ontwikkelen ze dezelfde stereotypen over gender, ras, etniciteit en leeftijd als mensen hebben. Dit schreven onderzoekers onlangs in het wetenschappelijke tijdschrift *Science*. Informatici van de Universiteit van Princeton (VS) en de Universiteit van Bath (GB) hebben een kunstmatig intelligent systeem getraind op een grote hoeveelheid bestaande Engelse teksten die op het web te vinden zijn. De teksten tellen in totaal 840 miljard woorden.

Joanna Bryson van de Universiteit van Bath vertelt hoe bijzonder de gevonden resultaten zijn: 'De computer leert de betekenis van taal zuiver en alleen uit statistische patronen in menselijke teksten, niet omdat hij deelneemt aan het menselijke leven. En wat zien we? De computer leert tot in hoge mate dezelfde associaties te leggen als mensen hebben.'

Veel associaties die de computer vindt, vinden wij volkomen onschuldig, omdat ze onze wereld niet negatief beïnvloeden. Niemand maakt bezwaar tegen de associatie van *roos* of *madeliefje* met *zorg* of *liefde*. Anders wordt het wanneer het gaat om bijvoorbeeld gender, ras, etniciteit of leeftijd. Dan kunnen we associaties als discriminerende stereotypen ervaren. Zo leert de computer om woorden als *vrouw* en *meisje* nauwer te associëren met woorden als *gezin*, *familie* en *kunst* dan met *carrière* of *wetenschap*. *De kennis van nu*